

Den förbålda

Fritänkaren

Nr. 94 Februari 2001

Nionde årgångens nummer 3.

Innehåll :

Musik :

Om marknadsanpassning (<i>bl. a. fenomenet Liberace</i>)	2
Fritz Kreislers oerhörda bedrägeri	3
Paganinis närmaste föregångare (<i>Giuseppe Tartini</i>)	5
Noterbara filmer	5
Shakespearedebatten, del 31: <i>Laila Roth försöker igen</i>	6
Ahasverus, del 9 : <i>Ivan den Förskräcklige</i>	9
Kalender, februari 2001	12
<i>Europa :</i>	
Tokresan, del 8 : <i>Grekiskt avsked</i>	12
Konvalescensresan, del 14: <i>Romerska situationer</i>	14
<i>Indien :</i>	
Hårda bandage i Himalaya, del 3 : <i>Johannes om det esoteriska</i>	16
Den omöjliga resan till Leh, del 18: <i>Konklusion</i>	18
Nya vägar i Indien, del 23 : <i>Fest i Nepal</i>	20
Kloster och kluster i Ladakh, del 5 : <i>Söndag i Ladakh</i>	21
Doktor Sun utfärdar en varning	

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituell världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)
Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.
Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 25.1.2001

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 100

Fritänkaren går med ständig förlust, då vi alltid nekats statliga bidrag, varför vi alltid är tacksamma för frivilliga bidrag till tryckkostnader och porto.

Om marknadsanpassning.

"Hur annorlunda mot i våra dagar, då det är det slags litteratur som man lämpligen kan beteckna som smörja i förening med ett alltmer tilltagande språkbarbari som inbringar förläggarna miljonförmögenheter...."

Därmed är begreppet 'marknadsanpassning' redan preciserat. Citatet är nästan 500 år gammalt och är hämtat ur Erasmus av Rotterdams *'Dårskapens lov'*, sin tids förnämsta satir, i vilken hela världsordningen avrättas genom dissekeringen av dess allestädes närvarande och allt kontrollerande härskarinna, *Stultitia*, alltså dumheten. I princip har världen inte förändrats sedan dess om inte till det sämre.

Erasmus försökte genomföra en konstruktiv reformation av den katolska kyrkan, vilket strandade genom Martin Luthers urartning till våldsamma metoder. En av Erasmus närmaste själsfränder senare var *Giordano Bruno*, som för sina tappra försök att få kyrkan att ta reson och hänsyn till Kopernikus teorier om att jorden och planeterna kretsade runt solen brändes offentligt på bål år 1600 i hjärtat av Rom. En av Giordano Brunos närmaste själsfränder, som kan ha träffat den store humanisten i Sir Philip Sidneys hem på 1580-talet under sin vistelse i England, var dramatikern Christopher Marlowe, som senare blev offret för *'the Baines libel'*, vilket var en grov angivelse och anklagelse mot Marlowe för alla den tidens mest straffvärda brott, främst alla tänkbara olika former av hädelser, varpå Marlowe försvann och engelsk litteratur gjorde, enligt hans kunnigaste biograf Charles Norman, 'sin största förlust någonsin'.

Och läget är knappast förändrat idag. Världen regleras helt och hållet av antingen Marknadsanpassningen eller Nej-institutionerna. Om man bara låter sig marknadsanpassas öppnar sig alla möjligheter för en, man blir garanterat framgångsrik och miljonär, och hela världen dyrkar en som idol eller helgon, som de stora filmstjärnorna (de flesta prostituerade), de stora rockidolerna (de flesta narkomaner), de ledande politikerna (alla korrumperade) eller de populäraste sportstjärnorna (vanligen blåsta i skallen och ihjälexploaterade av affärsföretag). Det enda som behövs är ens goda vilja att prostituera sig. Praktexemplet på marknadsanpassning var stjärnpianisten *Liberace*. Han upptäckte att det var svårt att ta sig fram som seriös pianist på 50-talet, så han började ställa sig in hos publiken med att flirta med den, till exempel vinka med ena handen till publiken när den andra hade ett solo. När han uppträdde i TV blinkade han med förtjusning med ena ögat mot TV-rutan, varpå alla Amerikas tanter gick i taket av extas. Det var bara marknadsanpassning. Att det samtidigt var höjden av vulgaritet struntade han i, ty det gav honom framgång och pengar, och när någon hederlig journalist i England händelsevis påpekade sanningen i sin tidning, nämligen att Liberace utgjorde tidernas främsta sentimentala kräkmedel, blev tidningen stämd för att ha sagt sanningen, och Liberace fick rätt. Också det var marknadsföring och marknadsanpassning. Säger man något styggt om dess produkter och dess väsen får man räkna med stämning för ärekränkning, ty marknadsanpassningsväsendet är det heligaste i världen just nu.

På andra sidan står då Nej-institutionerna, de som sätter stopp för allt. Det är i princip hela etablissemanget. Det är skolväsendet, universiteten med alla dess institutioner, det är staten med alla dess myndigheter, det är förlagen och massmediakoncernerna, det är de som bestämmer allt. Det är de som är ansvariga för att inga alternativa mediciner utan bieffekter släpps in i sjukvården, det är de som styr globaliseringen med den gradvisa uteslutningen och utrotningen av alla avvikande företeelser, det är de som ser till att ingen elev lär sig någonting i skolan, det är de som ser till att bara marknadsanpassat material får publiceras och förekomma i massmedia, och så vidare. Det är de som säger nej till allt, förbjuder allt, stoppar alla initiativ och krossar all kreativitet, då dessa Nej-institutioner fungerar som så att vad man än säger till dem så känner de sig hotade. De finns ju till för att bevara och förvalta och vidmakthålla ordning, rätt och tradition. Det är ju ingenting ont i det, men den

ansvarsställning detta medför tycks tyvärr i de flesta fall ha en förödande verkan på det rent mänskliga, som tenderar att bli offrat för vidmakthållandet av positionerna. Det var detta Homo Sovieticus handlade om: robotiseringen av mänskligheten, där småningom allt äkta mänskligt liv ställs utanför samhället. Sovjetunionen var 1900-talets största pionjär i uppbyggandet av Nej-institutionernas absoluta makt och kontroll över hela Marknadsanpassningsväsendet med total förkvävning av allting mänskligt som slutmål och ideal.

Trots sin demokrati har inte USA varit dåliga på den saken heller. Det senaste presidentvalet, där republikanernas kandidat valdes med uppbackning av extremhögern medan tiotusentals färgade i Florida hindrades från att rösta, så att nu en högerrassist utnämns till justitieminister, handlar bara om marknadsanpassning: Bush ville ju skrota Clintons välfärdsprogram och främja de rikas affärer.

Samma sak med Kina: eftersom Kina är världens mest lovande marknad struntar marknadskrafterna i hur många miljoner som mördas i kinesiska fängelser och hur många minoriteter (inklusive hela Tibets förtryckta befolkning) som tillintetgörs i de ekonomiska intressenas skenande ångvälts-drive. Det är bara marknadsanpassning.

Samma sak med president Bush Junior, när han på sin första arbetsdag i Vita Huset ser till att alla president Clintons sista beslut inte genomförs, framför allt fredandet av USA:s sista urskogar, som Bush vill säga ner för marknadsanpassningen. Hans beslut att satsa på 'Stjärnornas krig' igen för första gången sedan Reagans dagar är också bara marknadsanpassning efter det militärväsen som Gore Vidal fördömer som Amerikas största kräftsvulst.

Och vad är väl hela den globala miljökrisen annat än resultatet av marknadsanpassning? Den kräver ju att hela naturen måste anpassas efter de mänskliga marknadskrafterna, och om den inte kan göra det är det mest synd om naturen. Att då mänskligheten blir utan naturen som framtidsresultat ingår inte i marknadsanpassningsmentalitetens föreställningsvärld, då marknadsanpassning ju bara gäller för nuet. Morgondagen är helt ointressant och ingår aldrig i kalkylerna.

Och när Svenska Kyrkan lanserar utställningar som Ecce Homo, där Kristus framställs naken som bögälskare och hallick, så att tiotusentals sensationslystna snuskfrossare dras till kyrkan bara för detta, så är det bara marknadsanpassning av den Svenska Kyrkan. Elisabeth Ohlsson, 'konstnärinnan' bakom bilderna, hade lärt sig mycket av Liberace.

Marknadsanpassningens första lag är: anpassa dig efter marknadskrafternas godtyckliga krav eller misslyckas. Där finns inget utrymme för något sådant som till exempel 'konstnärligt samvete'. Antingen är man med i låghetens ström neråt eller har man ingen chans och är man automatiskt utesluten och hopplöst bannlyst från början. Liberace visade vägen och dog i aids efter alltför mycket marknadsanpassning åt det antiheterosexuella hållet.

Tyvärr kan vi i Fritänkaren inte lova att följa med i marknadsanpassningen, då det är viktigare för oss att få något gjort än att som döda fiskar flyta med strömmen.

Fritz Kreislers oerhörda bedrägeri.

Det kom i dagen först när han var i 60-årsåldern, fastän han faktiskt hade försökt bekänna sitt brott långt tidigare, och somliga av hans kolleger hade varit mycket väl medvetna om vad som hade pågått. Fritz Kreisler hade som sin tids ledande violinist med stor förkärlek ägnat sig åt att damma av gamla mästares glömda verk och till och med omarrangera dem och tillföra dem nya (av honom själv komponerade) kadenser. Bland annat hade han lyckats begåva Beethovens omöjliga violinkonsert med fullkomligt lysande kadenser, som alltsedan dess förblivit etablerade. Dessutom hade han utgivit verk av gamla fullkomligt glömda och okända mästare, såsom Padre

Martini, Jean-Baptiste Cartier, Nicolás Porpora, Gaetano Pugnani, Karl von Dittersdorf, François Francoeur, Johan Stamitz utom Couperin och Vivaldi bland andra, framfört dem och lyckats göra dem populära, mästare som annars hade förblivit fullkomligt glömda. När Fritz Kreisler felat på dessa stycken i decennier och gjort dem etablerade och omtyckta kröp den stora skandalen fram, att alla dessa stycken inte alls hade komponerats av de föregivna mästarna utan av Fritz Kreisler själv. Han hade helt enkelt genom sin mästerliga musikaliska psykologi så kunnat gå in i dessa mästares musikaliska sätt att tänka, att han helt genuint kunnat komponera nya stycken i de gamla mästarnas stil. Det gällde även mästare som Gluck, Boccherini, Corelli, Haydn, Tartini, Paganini, Rameau, Mozart och alla de stora mästarna från Beethoven till Ravel.

Denna Fritz Kreislers stora bluff vållade stor skandal 1935. "Om alla dessa verk skrivits av Kreisler och inte av de riktiga mästarna, hur kan vi då alls lita på något av de gamla mästarna mer?" skrev en kritiker. Det var i synnerhet amerikanska kritiker som kände sig mycket förnärmade av att Fritz Kreisler utgivit verk under andras förfalskade namn fastän han själv ensam varit skyldig till dem.

Vem var då denne sagolike spjuver Fritz Kreisler? Han var wienare, född 1875, underbarn och direkt arvtagare efter Brahms' favoritviolinist Joseph Joachim, Pablo Sarasate och Anton Rubinstein. Han hade Anton Bruckner själv som sin lärare, träffade Brahms och Hugo Wolf, Dvorak, Mahler och César Franck och blev bästa vän med Rachmaninov, Schönberg och Eugène Ysaie bland alla de andra den tidens främsta musiker. Han blev tidigt kungen bland violinister, och Jascha Heifetz, 24 år yngre, avgudade honom och efterbildade hans stil så totalt att han en gång impersonifierade honom i ett practical joke med tre olika Fritz Kreisler på scenen, av vilka Heifetz var den enda som spelade och som inte syntes. Fritz Kreisler gjorde sig till och med skyldig till egna kompositioner som han till och med vågade stå för själv med sitt eget namn, som odödliga örhängen som "*Liebesleid*", "*Liebesfreud*" och "*Schön Rosmarin*" utom många andra samt två hela operetter. Utom sin tids ledande violinist var han även inte bara kompositör utan även pianist utom mycket annat. Vid ett skede lade han musiken åt sidan för att utbilda sig till läkare men släppte aldrig medicinen helt. Han var en utomordentligt vidlyftig boksamlare och läsare. Under första världskriget tjänstgjorde han som soldat och befordrades till kapten men måste lämna kriget på östfronten efter en skada i benet, som gjorde honom lytt för livet. Han till och med dödförklarades vid ett tillfälle, och nyheten om att han stupat vid östfronten telegraferades ut över världen, men lyckligtvis visade sig nyheten bero på ett misstag, då en kirurg hade blandat ihop två patienter, en död och en levande, av vilka den levande visade sig i alla fall ha varit Fritz Kreisler. Efter kriget gjorde han utomordentliga humanitära insatser för föräldralösa soldatbarn inte bara i Österrike utan fastmer i Italien, Frankrike, Tyskland och vilka länder som helst. Han tröttnade aldrig på att ge gratiskonsert till förmån för alla sina minderåriga skyddslingar som han tagit på sig att försörja.

1933 blev det ju kris igen i Europa, och han fann sig tvungen att söka franskt tillfälligt medborgarskap, men han övergav aldrig sitt österrikiska medborgarskap förrän när Hitler 1939 genomförde Anschluss. Då blev han amerikansk medborgare, vilket han sedan förblev.

När han fyllde 75 år 1950 var han fortfarande obruten som scenkonstnär och fortsatte med skivinspelningar och radioframträdanden men föredrog alltid direkta scenframträdanden. Han hade då stått på konsertestraden i mer än 60 år och kunde fortfarande trollbinda publiken. Han skulle leva vidare i ytterligare 13 år.

Så visst kan man väl förlåta en så gammal gedigen mästare ett och annat felsteg i form av att ha gjort sig skyldig till nya kompositioner men under gamla glömda mästares namn, i synnerhet när hela världen hade gått på det?

Paganinis närmaste föregångare.

Giuseppe Tartini (1692-1770, från Istrien) levde ett mycket tillbakadraget och hemlighetsfullt liv, när han inte exploderade fram i våldsamma äventyrligheter. Utom violinist var han även framför allt en värfäktare av Guds nåde, varför han då och då efter till nöds överlevda dueller för en tid måste försvinna under jorden, dock endast bildligt.

Han spelade mest i Padua och Venedig men gjorde även resor till Prag och Florens. För övrigt vet man just inte mycket om honom. Under sitt vidlyftiga och äventyrliga liv samlade han säkert på sig massor att berätta men föredrog att tiga om vad han visste. Däremot ägnade han sig med stor förkärlek åt violinen och utvecklandet av dess inre egenskaper. Genom sina insatser blev han en direkt föregångare och kanske frammanare av den legendariske Paganini.

En berättelse om honom finns dock bevarad, då han själv berättade den i noggrann detalj. I detta enda fall gjorde han ett undantag från regeln att ta med sig alla sina hemligheter i graven.

Han drömde en natt att djävulen själv satt vid fotändan av hans säng och spelade för honom, och den musik han frambringade överträffade allt vad Tartini tidigare hade hört. "Ack, jag ger vad som helst för att få kunna spela som du och få föra denna musik vidare!" bad Tartini djävulen, men denne bara spelade grymt leende vidare, tills den arme Tartini föll i vanmakt, helt överväldigad av sina känslor - så att han vaknade.

I vaket tillstånd försökte han genast pränta ner vad han just hade hört, men resultatet nådde inte alls upp till nivån av djävulens faktiska framförande. Det blev bara en blek efterapning, suckade Tartini förtvivlad. Men det blev i alla fall något, och det går sedan dess under namnet "Djävulsdrillssonaten" eller bara "Djävulssonaten" och betraktas som Tartinis utan jämförelse främsta verk, fastän han skrev åtskilligt för sin violin. En som ytterligare bearbetade "Djävulsdrillssonaten" var Fritz Kreisler, som kanske därigenom lyckades föra den ännu ett steg närmare mot vad Tartini eftertraktat, nämligen djävulens egen en gång så tydligt manifesterade standard.

Noterbara filmer.

Den mycket spektakulära "*Crouching Tiger Hidden Dragon*" från Taiwan av Ang Lee är klart sevärd. Visserligen kan man diskutera de oändliga och våldsamma stridsscenerna, där olika högutbildade karateexperter slösar åtskilliga rullar film bara på flåsiga våldsövningar med de mest halsbrytande övergrepp och kämpatag utan att någon kommer till den minsta skada, hur mycket de än flåsar och stönar och skriker, mest damer - sådant måste bli tjatigt i längden. Våld är ju det minst intelligenta som finns. Men filmen är bedövande vackert gjord. Det förekommer även rent parodiskt humoristiska scener, som den stora restaurangscenen, när ett gäng tungt beväpnade bovar kommer in på en krog med diverse mastodontklubbor och elefantvapen för att klubba ihjäl den lilla spåda hjältinnan, som får bukt med dem alla på bekostnad av hela restaurangbyggnaden. Inte ens Vilda Västern kan vara så rolig. Men den som höjer hela filmen är rövaren Mörka Molnet, en oemotståndligt hyperromantisk bandithjälte, som tar hela filmen med storm - och blir nästan den enda som överlever den.

En annan betänklig komedi med halsbrytande inslag var den danska "*Festen*" av Thomas Vinterberg, en hisnande dramatisk film på ett genialiskt manus, som man hade kunnat göra mycket mer av. I stället för att ta vara på dramats kvaliteter hade man producerat en virrig dansk *dogma*film med snurrande kameror och dimmiga bilder i ett enda virrvarr, som mera gav intryck som mardröm än som film. Men idén var underbar.

En ännu svartare komedi var den hisnande *"The Last Supper"* av Stacy Title, där ett ekologiskt kollektiv ute på landet får en objuden gäst i form av en mycket högerextremistisk soldatveteran, som bär sig så osympatiskt åt att det blir handgripligheter, som slutar med att veteranen i misstag blir dödad. Men ingen saknar honom, världen har blivit en skurk mindre, och gänget inser incidentens möjligheter. De sätter i system att bjuda hem vidriga element ur etablissemangen och likvidera dem och begrava dem i trädgården under distriktets sedermera mest välsmakande tomater. Till slut får de själva statens värsta högerextremistiska guvernörskandidat på besök, som blir en svårare nöt än vad de hade tänkt sig.... En mycket bisarr film som också hade fantastiska dramatiska möjligheter, som hade kunnat göras mycket mera av.

Statliga skurkaktigheter i sin prydno kom fram i den mästertliga och outhärdligt spännande *"Outbreak"* med Dustin Hoffman som den gode soldaten och Donald Sutherland som den onde, ofelbare generalen. En våldsam epidemi bryter ut i en håla som isoleras, varvid det framkommer att byn använts som försökslaboratorium av armén med utvecklandet av dödliga virus som vapen.... När epidemin skenar bortom all kontroll ger generalen order om att hela samhället skall utplånas med alla spår av vad som förekommit där, medan Dustin Hoffman vill gå till rätta med roten till det onda. Man kommer genast att tänka på teorierna om att Aids ursprungligen uppkom på just detta sätt genom militära virusforskningar och -odlingar i militära syften....

Mera realistisk var då den klassiska italienska *"Il postino"* om vänskapen mellan den chilenske poeten i exil Pablo Neruda på en italiensk ö och hans brevbärare, som av Neruda lär sig att handskas med poesi främst som medel till kärlek. Historien är sann och mästertligt filmad med överväldigande verkan, då ingen kan ana den tragedi som det hela leder till....

Lika tragisk men kanske ännu mera snillrikt fotograferad var den engelska *"Photographing Fairies"* med Conan Doyle själv med i handlingen i en utsökt hantering av övernaturliga fenomen inom naturens eget område. Fotografen tror inte själv ett dyft på att älvor kan fotograferas men ställs inför oavvisligt kalla fakta som gör honom själv besatt av att fotografera älvor - och lyckas, men till ett oerhört pris som han aldrig hade kunnat föreställa sig.

Lika traumatisk men med ett lyckligt slut var den underbara *"The End of the Summer"* med Jacqueline Bisset i huvudrollen som keramiker anno 1900 och ungmö, som ställs inför oöverskådliga komplikationer inom kärlekens område när alla hennes närmaste blir offer för okontrollerbara passioners härjningståg i det så strikt sedliga amerikanska sekelskiftets tryggaste av alla världar - en film som påminner mycket om Scorseses *"Oskuldens tid"* men som kanske är ännu ett strå vassare, inte minst genom sitt helt oväntade lyckliga slut.

Göteborgs Filmfestival hade inte många oemotståndliga frestelser att erbjuda i år, utom en - filmatiseringen av Edith Whartons *"The House of Mirth"*, en annan film i samma stil från samma tid på en bok av samma författarinna, men den får vänta, då det inte lönar sig att köpa festivalsmedlemskap för bara en enda film.

Shakespearedebatten 31: Laila Roth försöker igen.

"William Stanley och Christopher Marlowe må vara de två starkaste av alla kandidaterna till att ha skrivit Shakespeares verk, men problemet kvarstår likväl att båda har blottor. Diktaren skriver uttryckligen i sista raden av sonett 136 att hans namn är Will, vilket Christopher Marlowe aldrig någonsin kallades för. Och inget motiv har någonsin kunnat uppdragas till varför William Stanley skulle ha sett någon anledning till att dölja sin rätta identitet.

Låt oss då försöka den andra vägen. Med övertydlighet framgår det ur diktarens dramer och dikter att han är behäftad med markanta idiosynkrasier, av vilka en allmän

överbegåvning bara är en av dem. Han är expert på allt: han behärskar sjömannens, soldatens, juristens, handskmakarens, slaktarens, trädgårdsmästarens, fiskarens och till och med falkenerarens yrke, han kan allt om hästar och teater, hovet och Frankrike, Italien och Danmark, Navarra och Böhmen, religion och ockultism, och hans språkbegåvning är kanske den mest makalösa i hela litteraturhistorien. Men han vet också allt om skurkar och mördare, horor och homosexuella, kopplare och bedragare och framför allt galningar. Hans pjäser är fulla av stackare som drivits från vettet och aldrig kureras, självmördare och obotliga människohatare, och i sonetterna får man en skakande inblick i hur det står till i diktarens eget sinne: hans melankoli blottar oöverskådliga avgrunder av den ödsligaste tänkbara dysterhet och förtvivlan, och han står ej sällan på gränsen till vansinne själv.

Människan är alltså klart överkänslig och har svårt med normala relationer, särskilt med det kvinnliga könet. Han låter ofta kvinnor klä sig till män och vice versa. Han är egentligen könlös men älskar desto mera men tycks i regel endast kunna förlita sig på män. På teatern spelades ju även samtliga herr- och damroller enbart av män. Därför kände han sig hemma och trygg på scenen.

Sonetterna avslöjar även att han led av något lyte, framför allt en viss hältä. William Stanley var en kärnsund människa som levde till 81 års ålder, hans liv var fullständigt exemplariskt med populär hustru och tre söner, man ser i hela hans liv ingenting annat än jämvikt och sundhet. All hans yttre välmåga gör det svårt att förknippa honom med sonetterna, medan Christopher Marlowes kända extrema sätt att leva passar alldeles utmärkt in i bilden. Likväl snubblar Marlowefallet ohjälpligt på den enda sonetten 136, där diktaren klart avslöjar att hans namn är Will.

Synar man Marlowe närmare finner man även andra bristande överensstämmelser med diktaren. I hela Shakespearediktningen förekommer inte ett enda ord om tobak, medan man vet att Marlowe rökte. Diktningen förråder juridiskt expertkunnande, medan Marlowe inte hade någon juridisk utbildning. Marlowe kom från Canterbury och saknade all kontakt med norra England medan mycket av diktarspråket förråder Lancshiredialekt. Och så vidare. Alla sådana detaljer tycks vittna mot Marlowe och för Stanley.

Den totala överensstämmelsen mellan Marlowes och Shakespeares språkbruk då? Den stöttestenen förklarar Stanleyanhängarna med att Stanley måste ha skrivit även Marlowes verk.

Den svåraste nöten i Stanleyfallet är svårigheten att förknippa den kärnsunde, ordentlige, exemplariske aristokraten Stanley med sonetternas avgrundsfortvivlan och exil, utstötthet och självförnedring och deras karaktär av att vara bekännelser från samhällets botten. Låt mig få försöka presentera en teori.

Både Stanley och Marlowe undviker oss. Man vet mycket om Marlowe före det till nöds arrangerade mordet på honom men absolut ingenting om honom efteråt, som om han verkligen hade varit död. Hans gode vän och förläggare Edward Blunt bekräftar till och med hans död, som om han själv varit med och burit liket till den sista vilan. Edward Blunts sorg och saknad efter Marlowe är fullkomligt äkta. Men om Stanley vet man ännu mindre. Några få intetsägande brev är bevarade av honom, några kompositioner av honom publicerades, man känner till huvudkonturerna av hans resor under fem år i ungdomen, och man känner till den långa pinsamma processen mot hans svägerska efter den äldre broderns mystiska död. Det är i princip allt man vet om honom. Man vet absolut ingenting om hans personliga liv. Man ser en yttre oantastlig fasad men ingenting där bakom. Kan den ha haft någonting att dölja? Ja, det kan den.

William Stanley växte upp i skuggan av sin äldre broder, som var stjärnan av dem, som katolikerna ville ha till kung, som såg bättre ut och var populärare genom sin öppenhet. Men brodern Ferdinando Stanleys ställning var farlig, och sannolikt blev han mördad av sina egna katoliker när han förrådade deras sak åt sin lojalitet mot drottning

Elisabeth. Sannolikt måste Ferdinando Stanley ha varit en högeligen beundransvärd person.

En annan beundransvärd person kom att dominera den viktigaste delen av William Stanleys liv: teaterkungen Edward de Vere, earlen av Oxford, diktare och vivör av Hamletska dimensioner, vars svärson William Stanley blev. Både Ferdinando Stanley och earlen av Oxford hade egna teaterkompanier och spelade själva teater, liksom också William Stanley gjorde. William Stanley omgavs alltså och överväldigades från sina två närmaste håll av färgstarka teaterpersonligheter som bedrev synnerligen teatraliska aktiviteter på högsta politiska och sceniska nivå.

Mot två så väldiga scenpersonligheter är det tänkbart att William inte hade så mycket att komma med. Men han kunde observera och lära sig.

Antag att han var en mycket observant man som levde mera med i andras liv än i sitt eget. Antag att han var överkänslig och därigenom hade en obegränsad förmåga till inlevelse i andras liv och ren empati. Antag att denna överkänslighet samtidigt medförde, vilket ofta är fallet hos känsliga personer, ett svåröverkomligt mått av blyghet. Antag att han av ren blyghet valde att maskera sin småningom alltmer växande diktargärning under andras namn. Han var rik. Han hade råd att betala. Han hade råd att kunna vara hur excentrisk som helst. Han kunde betala Marlowe och Shakespeare, kanske även Thomas Kyd och andra, för att maskera hans pjäser.

En sådan psykologisk förklaring skulle kunna göra William Stanley till en mer trovärdig kandidat till äran av att ha varit diktaren än någon annan. Det skulle även förklara sonetterna med deras totalt inkrökta karaktär av hopplöst tillkrånglad gåtfullhet där allting avslöjas i form av uppriktiga bekännelser men utan att någon kan bindas vid bekännelsernas innehåll. William Stanley var juridisk expert, samarbetade nära med Francis Bacon, var släkt med kungahuset, ägde Shakespeares teaterkompani, stod i kontakt med både Southampton och Essex, var internationellt bevandrad både politiskt och geografiskt och uppträdde troligen som skådespelare i sin ungdom vid Helsingörs slotts invigning under Fredrik II, varvid salut sköts varje gång kungen tömde sitt glas. Två av pjäserna kan direkt bindas vid William Stanley, den första och sista komedin: "Kärt besvär förgäves" och "Stormen". Samma språk utmärker alla dramerna och dikterna. Saken torde vara klar.

Utan tvekan var dock earlen av Oxford avgörande för William Stanleys utveckling. Sigmund Freud identifierade Hamlet med earlen av Oxford, och denna identifiering har aldrig ifrågasatts. "Hamlet" kan ses som en kärleksförklaring av författaren till earlen av Oxfords personlighet. Detta är faktiskt den troligaste förklaringen till denna pjäs, som hängde med i olika versioner genom hela Stanleys teaterliv: ett gemensamt älsklingsbarn till teaterhistoriens två mest sympatiska eldsjälur: earlen av Oxford, som gjorde hela sitt liv till en lysande teater, och William Stanley, som förstod att rätt uppskatta det och föreviga det."

- Laila Roth

Pusselbitarna börjar falla på plats, men ännu är inte pusslet färdigt. Det blir dock svårt att komma med någonting emot Laila Roths teorier, i synnerhet som Marlowes främsta förkämpe i debatten, JBW, dragit sig ur striden. Men man vet aldrig. Vi får se i nästa nummer, då vi inspekterar Anthony Bacons brevvarkiv. Anthony Bacon var Francis Bacons fattige bror som dog ganska ung, och hans brevsamling har för några år sedan blivit tillgänglig för första gången på 400 år, och där kan finnas en del hemligheter av stort intresse för vår diskussion.

Pasternak nämnde Ivan den förskräcklige. Denne mycket märklige potentat hade Pasternak bara ytliga kunskaper om. Visserligen var det sant vad Pasternak sade om honom, men det märkligaste med Ivan IV var, att trots sin oöverträffade grymhet, som han praktiserade vilt till sin död, förblev han hela livet igenom ändå lika avhållen av sitt folk. Han var den första tsaren, den värsta tsaren men också den mest älskade tsaren. Varför? Den frågan har förbryllat alla historiker efter hans bortgång.

Hans rykte var känt i Europa medan han ännu levde. Mest berättad var historien om hur Ivan byggde Basiliuskatedralen. Han hade engagerat en italiensk arkitekt som verkligen kunde sina saker och som fått i uppgift att bygga en katedral som skulle överträffa alla andra katedraler i exotisk skönhet. Italienaren gick i land med uppgiften, och när allting var färdigt kallade tsaren italienaren till sig.

"Min vän, är det nu säkert att denna katedral är vackrast i världen och aldrig kommer att kunna överträffas?"

Italienaren försäkrade att alla utlänningar på besök skulle komma att verifiera den saken. Inte ens Peterskyrkan i Rom kunde bli lika vacker utvändigt.

"Jag tror dig," sade tsaren. "Du har verkligen ansträngt dig. Men jag måste vara säker på min sak. Även om du nu har byggt världens vackraste kyrka så kan du överträffa dig själv. Det får du inte göra. Därför måste jag halshugga dig."

Och Ivan lät halshugga arkitekten.

Sådan var Ivan.

Det har förbryllat astrologerna att Ivan kunde vara sådan fastän han tillhörde Jungfruns tecken, de stora rena upphöjda fridssökande andarnas tecken. Andra jungfrur var Goethe och Tolstoj, Augustus och drottning Elisabet av England. Men Jungfruns tecken är också överdrifternas tecken. En skändad Jungfru är farligare än någon Skorpion, och Ivan var om något just en skändad Jungfru.

För att få hinna uppleva denna tidernas makalösaste tyrann reste jag till Ryssland 1583. Jag var med bland alla de siare och profeter han kallade till sig när han kände sig extra trött och gammal. Jag hade då noggrant satt mig in i hans horoskop och kunde stiga fram och säga att han skulle dö den 18 mars 1584. Jag visade för de andra övertrosidkarna de beräkningar på vilka jag stödde denna utsaga, och de medgav att de stämde och att jag kunde ha rätt. En dominerande konjunktion mellan Mars och Saturnus i dödens åttonde hus skulle aktiveras i hans 54:e levnadsår, och jag hade preciserat krisens datum. Ivan tittade nyfiket på mig där han stod böjd över sin gräsliga järnstav, som han misshandlat så många alltför närstående med. Det var vansinne i den blicken. Så blängde han på de andra och sade: "Ingen är av avvikande mening? Nåväl, dör jag inte den dagen så skall ni alla dö den dagen," och han såg åter på mig: "Och särskilt du." Hans vitt uppskärade ögon såg en stund hysteriskt på mig. Sedan svängde han på sin groteska men imponerande pälsklädda kroppshydd och hasade ut därifrån med järnstaven tungt och dovt ekande mot golvet, som en död mans slag inifrån mot sin egen likkista.

Det dröjde fem veckor innan jag fick se honom igen. Jag såg genast att det var en döende gubbe jag hade framför mig. Jag blev hämtad och förd inför honom, och han satt i flera minuter tyst och såg på mig med till hälften vansinnig och till hälften frånvarande blick. Han försökte genomskåda mig men tycktes medveten om att jag bara genomskådade honom.

"Jag vill spela schack med dig," sade han slutligen.

Genast blev det liv och rörelse i salen. Schackbordet hämtades, pjäserna ställdes upp, tunga stolar anordnades, och den ohyggliga tsaren hjälptes ned i den största av dem. Jag fick sitta mera obekvämt mitt emot.

"Jag vill börja," sade han med sin något gnälliga och gälla gubbröst. Jag var tyst och undvek att se på honom. Så skrek han: "Ut med er allihop! Jag vill vara ensam med

profeten här!" Och alla kammarherrar och knasar försvann som insekter för ett vinddrag.

"Ert drag," sade han när han hade börjat. Jag svarade omedelbart. Våra första drag gick smidigt, och jag insåg snabbt att jag hade en värdig motståndare.

"Äntligen en som bjuder litet motstånd och tänker själv," sade tsaren och slog ut min första pjäs. "Om ni vinner över mig skall vi spela fler gånger."

Det blev ett mycket jämnt parti. Ibland hade jag övertaget och initiativet, men plötsligt kunde det skifta över till honom, och så höll det på. Till slut var han såld: inom några drag kunde jag få honom matt, och han såg det säkert själv också. Men jag tycker inte om att vinna. Bara för att bibehålla spänningen och jämvikten lät jag hans sista bonde komma i mål och metamorferas till drottning, och han jublade pojkaktigt när detta lyckades honom. "Såg du inte det?" utropade han glatt och var som ung på nytt, och jag lät honom hållas. Spelet slutade i hopplös remi.

"Det var ett mycket intressant spel," sade han. "Det måste vi göra fler gånger."

Och sålunda blev jag hans schackkamrat. Var eller varannan dag blev jag kallad till honom för ett parti schack, och i alla spel med honom började han med lika sura miner och slutade han på lika gott humör. "Det finns bara en som spelar lika bra som du," sade han, "och det är Boris Godunov." Och så fick jag lära mig spela schack även med Boris Godunov, som inte var sämre.

Boris Godunov var en grann och allvarlig ädling och den enda vid hovet som tycktes åtnjuta någon respekt från tsaren. Det var något hederligt och rakryggat med Boris som skilde honom från alla andra ryssar. Även om jag inte direkt kunde tycka om honom var han den ende i Ryssland som jag inte direkt kunde tycka illa om. Men han var hopplöst otillgänglig och kylig som en förrädare.

Vanligen slutade tsarens schackpartier med mig med naturlig remi, men ibland vågade jag vinna över honom, och en gång lät jag honom vinna över mig. Sammanbitet och kokande av vrede invärtes genomförde han partiet, och när hans seger var ett faktum exploderade han.

"Förbannade bedragare! Du låter mig vinna med flit! Vad vill du vinna med det? Vill du bli ett huvud kortare som alla mina andra förbannade smickrare och krypande reptiler som gör sig till? Vill du bli lika förbannat låg och vedervärdig och äckligt och lastbart artig som alla de andra? Det trodde jag inte om dig, du kosmopolitiska profet som har sett världen, den ende som vågade förutspå min död. Varför gör du dig till, din förbannade sopprot?" Och han vräkte spelet och bordet över ända så att pjäserna spreds över hela salen och många gick sönder i fallet mot golvet. "Vill du krypa för mig? I så fall förtjänar du att bli halshuggen före den 18 mars. Här har jag nu i en vecka spelat med dig och behandlat och betraktat dig som min jämlike, och så gör du mig detta, din fähund! Ända sedan du först kom in här har jag nyfiket försökt utforska dig och genomskåda dig, men det är bara du som hela tiden har genomskådat mig. Jag har nog känt det, må du tro. Just för att du har varit överlägsen mig har jag tagit dig till nåder och umgåtts med dig. Jag ville komma dig inpå livet. Och så ställer du till med detta, en lika föraktligt smickrande gest mot mig som alla de andra fördömda darrande ryssarna dagligen gör mot mig i fåfängt försök att behålla livet och i brist på vett och mod att våga annat. Usle förrädare! Vinner jag en gång till över dig skär jag själv personligen av huvudet på dig, och det så att du får känna att du lever!"

Han satt framför mig och gnisslade tänder medan fradgan skummade oroväckande i hans mungipor. Jag var mållös av häpnad. Jag kunde bara ömkligt stamma:

"Jag ber så mycket om ursäkt. Jag skall inte göra mig till igen."

"Ingen artighet, om jag får be. Du är tillräckligt vedervärdigt ödmjuk ändå. Säg mig nu, när vi ändå sitter här ensamma mitt i natten, vad tänker Europa om mig? Håller de mig för en människa?"

"En förskräcklig människa i så fall."

Han slog näven i bordet så att den sista schackpjäsen tumlade ner därifrån.

"Men jag är en människa!" skrek han med en gällhet som skar i mitt öra som en rakkniv. "Och jag vill att du skall veta det. Ingen annan vet det. Inte ens Boris Godunov vet det, den hycklaren. Men du måste förstå det. Jag tror mig kunna lita på dig, ty du står över denna världen. Jag upplever dig som min domare. Du har dömt mig till döden, men du vet inte för vad du har dömt mig till döden."

"Vi måste alla dö."

"Men vi måste inte få veta det!" skrek han. Och för varje nytt emotionellt utbrott som skakade hans person, hans palats, Kreml och Ryssland, dundrade han med sin fruktansvärda järnstav mot golvet så att man trodde palatset och jorden skulle rämna.

"Ingen bad dig tala om för mig när jag skulle dö. Men du vågade göra det, och som en annan brottsling dömd till döden av tsaren ser jag min fastställda dödsdag nalkas. Och ve Ryssland om jag inte dör då! Då skall varenda en spåman, varenda en präst, varenda en jude, varenda en religiös tok få sätta livet till, ty om ödet har spått fel finns det inget öde, och då finns det ingen Gud.

Men vad tänker Europa om mig? Berätta nu!"

"Ni är betraktad med samma vördnad och fruktan som Henrik VIII av England och som Gustav Wasa av Sverige var."

"De bondpojarna! Vad var deras reformationer och revolutioner mot mina? Vad var Henrik VIII? En toffelhjälte! Vad är England? En ö i Europas skärgård! Vad var Gustav Wasa? En bondfångare! Vad är Sverige? En vildmark! Vad är jag? Jordens mäktigaste kejsare! Och vad är Ryssland? Jordens mäktigaste stat! Och det är jag och ingen annan som har gjort mig till världens mäktigaste man och Ryssland till dess mäktigaste stat!

Europa känner mig inte. Historien kommer aldrig att lära känna mig. Men ryssarna känner mig och darrar för mig av kärlek, liksom jag piskar dem av kärlek. De njuter av att piskas, och jag njuter av att piska dem. Sådant är kärleksförhållandet mellan ryssarna och tsaren: en masochism utan gränser och utan slut. Och det masochistiska förhållandet är Rysslands ryggrad, som jag har skapat."

"Jag skall tala om hur Europa ser på er. I motsats till Ryssland är Europa nyktert och ser kallt på er, medan ni ser allt i rött. Europa hyser deltagande med ert öde men avskyr er. Det vet att ni upplevde hur er moder togs ifrån er och mördades då ni var sju år gammal, hur ni under de följande sex åren blott genomlevde kränkning efter kränkning och förödmjukelse efter förödmjukelse, och hur ni sedan inledde ert omfattande hämningsverk, ert livsverk, hur ni kastade furst Andrej Sjujskij, er främsta fiende, till att sönderslitas av hundar, hur ni med våld skaffade ett omfattande harem mest bestående av änkor och döttrar till medborgare ni mördat, och hur ni krönte er till Rysslands förste kejsare, dess första tsar, vid sjutton års ålder. Sedan, vet Europa, följde de tio uppbyggliga åren av er levnad, då ni var gift med främst Anastasia Romanova, då ni genomförde betydande reformer i ert rike, då ni tukade mongolerna och tatarerna och erövrade Kazan och Astrakhan, och hur dessa era tio enda goda år slutade med er kejsarinna Anastasias död. Sedan vet Europa att ni blev vansinnig, kanske av sorg, kanske av syfilis."

"Syfilis? Vad är det?"

"Det vet ni nog. Det enda goda ni har gjort sedan dess, vet Europa, var när ni drog er tillbaka till klostret i Alexandrov och försökte abdikera. Tyvärr lät ni er av folket övertalas till att återta regerandet. Man vet, att ni sedan införde det absoluta enväldet och upprättade en rysk inkquisition i form av en hemlig polis som blev Rysslands terrororganisation nummer ett och ert effektivaste instrument och lydigaste verktyg: genom dem kunde ni oavbrutet tortera, mörda och bränna hela Ryssland.

Sedan känner Europa till hur ni brände Novgorod och därmed systematiskt tog livet av 60,000 oskyldiga människor och hur endast ett mirakel kunde avhålla er från att göra samma sak med Pskov. Europa är väl initierat i alla detaljer beträffande mordet på er son Ivan, er äldste son och arvinge, som ni själv ensam slog ihjäl. Detta är i stort vad

Europa känner till om er. Hungersnöden, pesten och Moskvas brand lägger inte Europa er till last, även om ni mycket väl kunde vara skyldig till alla tre. Lika litet som man vet att Nero anlade Roms brand vet man att ni anlade Moskvas brand.

Nå, döm nu er själv. Jag dömer er inte, och Europa dömer er inte. Endast ni kan själv döma er. Europas kunskaper om er är endast ytliga och går inte på djupet; därför är Europa likgiltigt för ert öde. Men jag vill gärna lära känna er på djupet, och tycker mig redan spåra ett uns av mänsklighet i ert yttersta själsmörkers djup, och därför vill inte heller jag döma er förrän jag lärt känna er mera. Nå, hur lyder er dom över er själv? Ty jag förmodar att ni varken kan försvara eller anklaga er själv."

Ivan den Förskräckliges replik i nästa nummer.

Kalender, februari 2001.

- 1 : Clark Gable 100 år.
 - 150 år sedan Mary Wollstonecraft Shelley dog (*Frankenstein*)
- 2 : Valéry Giscard d'Estaing 75 år.
 - Jascha Heifetz 100 år, århundradets kanske störste violinist efter Fritz Kreisler.
 - Jussi Björling skulle ha fyllt 90.
- 6 : Ronald Reagan 90 år.
- 9 : 120 år sedan Fjodor Dostojevskij gick ur tiden.
 - 200 år sedan det Heliga Romerska Riket av Tysk Nation avslutades efter nästan ett millennium.
- 10 : New Delhi fyller 70 år som Indiens huvudstad.
- 15 : Claire Bloom 70 år (bl.a. mot Chaplin i "*Rampljus*")
 - Jane Seymour 50 år (började som Bondbrud).
- 16 : John Schlesinger 75 år.
- 21 : Kardinal Newman 200 år.
- 25 : Pierre Auguste Renoir 160 år.
- 26 : "Volkswagen" 65 år, lanserad av Hitler.
- 27 : Rudolf Steiner 140 år.
- 28 : Professor Linus Pauling 100 år, C-vitaminfantasten, två gånger nobelpristagare.

Tokresan, del 8 : Grekiskt avsked.

Överallt får man ständigt höra att Athen är Europas skitigaste stad, att det inte går att andas där, att det är en avskyvärd stenöken av bara föroreningar, och så vidare - som stad har Athen kanske det sämsta ryktet i hela Europa. Ändå är den så oändligt fascinerande och intagande. Man hittar ständigt nya infallsvinklar och oaser, man upptäcker ständigt nya kvarter och intagande stadsdelar, ingen del av Athen är direkt frånstötande - det skulle i så fall vara de kalla affärskvarteren kring Syntagma. Jag kan inte hjälpa det, men jag finner alltid Athen vara Europas mest levande stad, och jag tycks ofelbart alltid leva upp här som ingen annanstans.

Edward berättade att kinesen kom tillbaka ännu en gång. Han hade tänkt stanna två nätter men flyttade efter den första. Han tyckte att allting var tokigt i Grekland. Ingenting fungerade, ingenting var korrekt eller konsekvent, ingenting var som det borde vara. Han tålde inte gatuoväsendet och kunde inte andas Athens luft, han kunde inte bli ren av att tvätta sig, och så vidare, och Edward förklarade hans stördhet med att "de äter hundar i Kina". Faktum är att kinesen verkade mera störd och tokig än hela Athen.

Även Edward hade sina sidor. När han väl fick en cigarett mellan sina fingrar och ett cigarettpaket att tillgå kunde han hålla låda oupphörligt medan han kedjerökte. Han hade mycket intressant att komma med, men genom det oupphörliga malandet fick man snart panik. Det var amerikansk "*one way conversation*" när den var som monotonast. Han var fullständigt vänlig och älskvärd med sina stora goda ögon och liknade Fernandel med sina livliga ögonbryn, men leendet utan framtänder och med framträdande kindbetar måste tyvärr skapa en ofrivillig aversion hos den motvillige lyssnaren.

Han hade också sina bestämda åsikter. Han ansåg inte bara att alla muslimer borde kastas ut ur Europa (och särskilt alla marockaner och algerier ur Frankrike) utan även alla sydamerikaner ut ur USA. Han ansåg att västvärldens stora problem var att "de inte längre ville arbeta själva och därför importerade subversiv arbetskraft från den muslimska världen och Sydamerika, som därför invandrade i massor med flertalet utan arbete, vilka då mest kom att sysselsätta sig med den farliga men lukrativa handeln med droger." Han menade att hela västvärlden höll på att undermineras genom drogsubkulturen, och att enda sättet för västvärlden att rädda kultur och identitet var att lära sig börja arbeta igen.

Detta rimmade illa med hans egen uppenbarelse. Han gjorde absolut ingenting för att förtjäna sitt levebröd, ägnade sitt liv i princip bara åt att äta och sova, han var tämligen fet och struntade fullständigt i sin egen stil - annars hade han åtgärdat bristen på framtänder. Han om någon var själv den perfekta inkarnationen av västerländsk förslappning och dekadens.

Det var även många andra att komma ihåg att säga adjö till. Det var bananmannen på Monastirakis, som alltid förser mig med Greklands bästa bananer, en mycket skicklig och trevlig fruktförsäljare med röst som en megafon, det var min kypare på mitt favoritställe Epeiros, som alltid är lika glad åt att återse mig och som alltid vet precis vad jag vill ha: jag behöver bara säga "*the usual thing*", och han kommer ögonaböj med världens läckraste moussaka samt grekisk sallad samt halvliter vinkaraff; denna gång var han så stressad av en italiensk turistinvasion att han i misstag gav mig fel växel och 5000 drakmer för lite, vilket gjorde honom utomordentligt olycklig när han märkte sitt misstag och bad mig om och om igen om ursäkt, men som fullständigt oavsiktligt misstag var det ju ingenting att fästa något avseende vid; och det var mina nya fryntliga vänner på Annabel Hotel, två stora runda farbröder och varandras fullkomliga motsatser: den ena ytterst hjälpsam och vänlig, den andra ytterst burkig och oåtkomlig - tillsammans var de som ler och långhalm.

Det regnade under tågresan från Athen till Patras; det hade jag aldrig upplevt förut. Vid ankomsten till Patras möttes jag av en obehaglig överraskning: båten hade gått. Det hade heller aldrig hänt mig förut. Hamnkontoristen försökte pracka på mig alternativa resor till Ancona, Venedig eller Trieste till rena svindlarpriser, som inte var att tänka på. När jag inte nappade blev jag helt ointressant för honom, och han bad mig kort gå till HML-kontoret vid port 7 ett antal kilometer från staden för närmare information.

Jag hade turen att finna det kontoret öppet. Jodå, båten hade gått klockan 20, och nästa båt till Brindisi skulle avgå först följande dag. Det var bara att övernatta. Jag fick biljetten genast, men vad hjälpte det? Detta var resans första försinkning och ekonomiska avbräck. Det var bara att hoppas att det inte skulle bli flera.

Numera var man ju van vid att finna sig strandsatt i Patras vandrarhem, men tidigare hade det varit för att det inte gått några båtar alls, men nu hade man råkat ut för en plötslig ändring i den reguljära tidtabellen.

Den här gången var det emellertid åtminstone inga bråk på vandrarhemmet. Det var bara det att trängseln hade tilltagit. Det gamla sällskapsrummet, som råkat så illa ut förra gången jag var här med allmänt slagsmål och vådeld med sotregn över hela hemmet, hade nu gjorts om till extra sovrum med fyra nya tvåvåningssängar. I badrummet fick damer och herrar duscha samtidigt och klä av sig samtidigt och, om de

behagade, även göra annat samtidigt där, vilket föranledde vissa svårigheter för blygare personer. I ett av sovrummen huserade en hel familj med barn och allt som råkade låsa in sig, så att de inte mera kunde komma ut och gå på toaletten. De försökte alla i tur och ordning frenetiskt och sedermera även hysteriskt forcera dörren under några timmar utan något som helst resultat medan dock de utomstående hela tiden hörde hur paniken ökade i styrka där inne. Det stormade innanför den dörren hela natten. Under den ihållande frenetiska aktiviteten glömde de kanske bort sin nödighet, ty bullret dog sedermera långsamt men säkert ut. Annars var det helt lugnt på vandrarhemmet trots både jugoslaver och negrer och turkar.

(forts. i nästa nummer.)

Konvalescensresan, del 14 : Romerska situationer.

Ingen svarade hemma hos Kerstin. Det enda livstecknet i hennes hus var att telefonen ännu existerade.

Tusen gånger hade jag försökt ringa Paolo utan resultat. Sent på kvällen hos Annie fick vi plötsligt tag på honom och beslöt att träffas följande dag, min avresedag.

Under förmiddagen gjorde jag en promenad till E.U.R, Mussolinis futuristiska monumentalstadsdel full av enorma pampiga funkismonumentalbyggnader - alla lika sterila, megalomaniska och fula. Mest utmärkande är "Den italienska civilisationens palats", en kvadraturbyggnad i sex våningar med romerska arkader runt omkring alla sex våningarna och med gigantstatyer runt omkring, alla lika opersonliga, stereotypiska, döda och fula, med ett enda undantag: poeten.

På väg därifrån stötte jag ihop med en fransman. Detta är den mondänaste och säkraste delen av Rom, där sällan något händer. Vi hade just kvällen innan med Annie talat om den stora tryggheten i denna stadsdel. Icke desto mindre var denne fransman helt förtvivlad, ty han hade där mitt i E.U.R. blivit rånad på allt vad han ägde utom kläderna. Han utbad sig desperat om att få låna 1000 lire av mig för att åtminstone få kunna ringa något telefonsamtal och söka reda på sin ambassad, men tyvärr måste jag förklara för honom, att även jag hade blivit helt plundrad i Venedig och nu dessutom glömt plånboken hemma hos Annie, vilket dess värre var sant. Det stod inte i min makt att göra något annat för denne stackars vilde och vilsne fransman från Paris än att handlost överge honom och lämna honom åt hans tröstlösa öde.

Det var dagen före min avresa från Rom. Vädret var idealiskt om dock fortfarande något för hett, och EUR doftade inte bara sommar utan dessutom av Indien, då det bland annat är utmärkande för denna stadsdel att man planterat många exotiska buskar, blommor och träd från Asien. Jag trodde inte min näsa när jag kände dessa påtagligt indiska dofter, men Annie förklarade senare saken för mig.

Klockan 4 skulle jag träffa Paolo i östra utkanten av Rom. Jag hade inte träffat honom på ett år. För att ta mig dit måste jag ta tunnelbanan in till Stazione Termini och där byta till den andra linjen. Men detta var en ödesdag då allting gick på tok.

När jag skulle köpa biljett vid min ändstation Laurentina var biljetterna slut i kiosken. Jag hänvisades till automaterna. Det fanns sex sådana. Sådana automater är kända för att sluka sedlar och ej ge biljetter. Fyra av dem var trasiga och markerade som sådana, den femte mottog endast mynt, och vid den sjätte stod det en kö med människor som hade problem med automaten. Det visade sig att den inte kunde ge växel. Mig nekade den resolut att samarbeta med.

Tiden gick, och Paolo hade bett mig vara punktlig. Jag hade inget annat val än att ge mig ner i tunnelbanan utan biljett.

Vid Stazione Termini gällde det att byta linje. Jag följde med strömmen. Just denna dag var det fullt kaos vid Stazione Termini, denna Roms centrala järnvägsstation hade

varit stängd i två dagar (9-10 oktober) för installering av nya datorer som inte fungerade, och denna dag var alla tåg försenade eller gick inte alls. Just denna dag var det även biljettkontroll vid tunnelbanan. Det var första gången i mitt liv jag reste i en tunnelbana utan biljett. Jag försökte vända om, men en tjänsteman stängde vägen. Tillsammans med andra som ertappats visades jag in till ett rum för betalning av böter.

Jag förklarade (tyvärr på italienska) att jag var utlänning från Sverige och vad som hänt vid Laurentina. De bad om mitt pass. Efter mötet med morgonens fransman hade jag lämnat passet hemma i säkert förvar hos Annie. Min enda legitimation var ett svenskt ID-kort från Handelsbanken. Det låg i min plånbok där jag även hade hela återstoden av min reskassa: 155,000 lire. För att ta fram ID-kortet måste jag öppna plånboken och blotta det faktum att jag hade några sedlar. Efter detta beslöt de att inte acceptera mitt ID-kort.

En av dem ville låta mig gå, då jag så tydligt var en gäst i detta land och detta system, men han försvann. Även alla andra försvann. Jag blev ensam kvar med ett tigande stenansikte som höll mitt ID-kort, och en brutal gorilla. De ville ha 100,000 lire (500 kronor).

Jag försökte protestera. Jag framhöll att det var mina sista pengar och att jag utan dem inte kunde återvända till Sverige. De måste av mitt svenska ID-kort ha förstått att jag var svensk men valde att underkänna kortet såsom odugligt för sakens skull att klämma mig på pengar. Jag vägrade och ville tala med polisen. Gorillan hotade mig med en rättegång som skulle kosta mig 6 miljoner. De hade kunnat kontrollera min historia om biljettsituationen vid Laurentina, men de ville inte. De kvarhöll mig. Paolo väntade. Ingenting hände. Jag bad att få ringa ett telefonsamtal. Jag ville ringa till Annie, som kunde bekräfta att jag var svensk och hade mitt pass i mitt bagage i hennes bostad. Jag vägrades möjligheten till ett enda telefonsamtal.

Därmed var det kört. Jag kunde ingenting göra. En serie otursamma omständigheter - omöjligheten att få biljett i Laurentina, kontrollen vid Termini och denna hopplösa gorilla, som inte gick att resonera med och som bara talade obegriplig romersk dialekt, hade lett mig in i en ödets fälla, precis som i Venedig, men denna var brutalarare. Dessa uniformerade tjänstemän var anställda för att djävlas med folk, det var deras yrke, och de kunde sin sak. Mot sådant var jag chanslös. Jag kunde inte ens påpeka för dem på italienska att de bara jävlades med mig. Så långt sträckte sig inte min italienska vokabulär. Och hur skulle en svensk kunna veta att man som utlänning inte kan resa i Roms tunnelbana utan passet på sig? Inför prospektet att annars missa mitt möte med Paolo och kanske även kvällståget till Genua betalade jag 100,000 lire och fick gå. Det sved faktiskt värre än plundringen i Venedig.

Paolo mötte mig vid Colli Albani. Jag berättade ingenting för honom. Han kände redan till mitt öde i Venedig, och jag ville inte ytterligare bekymra honom. Han tog mig upp till sitt hus i Nemi ovanför Castel Gandolfo, det mest idealiska läge för ett hus man kan tänka sig, men huset, som han köpte på auktionsverket efter en konkurs, kräver många års arbete för att sättas i ordning.

Vi for sedan till Annie och gick ut och intog en pizza till middag. Jag lyckades passera hela kvällen utan att andas ett ord om dagens kris för någon av dem, men det var svårt att hålla masken. Paolo hade märkt att jag var uppriven men trodde att jag bara var trött. Ja, jag var alldeles förbannat trött på alla totalt meningslösa gatloppsresor, där alla etablerade skurkar i uniformer i alla länder är precis som gamar som spontant hugger efter varenda förbipasserande utsatt resenär som luktar pengar och sliter åt sig bitar av hans kött på vägen, så stora som möjligt. Alla dessa gamar är delaktiga i detta parasitsystem, ty om en av dem protesterar eller anger en annan är det ute med honom. Då blir han uppäten av de andra gamarna själv.

Men det var underbart att passera kvällen tillsammans med Annie och Paolo. Ingenting hade förändrats i vår goda vänskap på nio år, och det var bara att fortsätta. Båda beklagade att jag måste lämna Rom efter bara en natt, men jag längtade hem och

hade de bästa skäl i världen till att längta bort från Rom, för min del rekordstaden för traumatiska upplevelser, då jag nu där blivit illa åtgången genom plundring inte mindre än tre gånger: 1973, 1990 och 1999.

(I nästa nummer: Plåster på såren.)

Hårda bandage i Himalaya, del 3 : Johannes om det esoteriska.

Följande dag verkade han i bättre form, och vi begav oss upp till Triund tillsammans. Det hörde ju nästan till traditionen.

På vägen upp kom vi att tala om det esoteriska, och jag utbad mig en allmän mening därom av honom.

"Så fort jag bara hör ordet reagerar jag instinktivt emot det, och jag känner hur mina igelkottaggar reser sig. Bara ordet med dess innebörd innebär en dom över hela fenomenet. 'Esoterisk' betyder 'endast för de utvalda'. Det är alltså ingenting för hela mänskligheten utan bara för några få enskilda personer, ett utvalt sällskap, en elit. I motsats till Bibeln, Homeros, Dante, Shakespeare och alla världsförfattare utesluter alltså esoteriken från början den stora publiken och begränsar därmed sina egna möjligheter. Det är alltså ingenting för vanligt folk utan bara för snobbar.

Och vad har esoterikerna egentligen att komma med? Det har jag alltid undrat. Det fanns väl egentligen ingen esoteriker före Madame Blavatsky, och hennes verksamhet har resulterat i ett slags etablerat professionellt flummeri, vanligen med drogmissbruk och anarki som förtecken. Madame Blavatskys mammutböcker är imponerande, men det finns ingenting konkret i dem. Hon ägnade en stor del av sitt liv åt att röka hasch, och det var troligen därifrån hon fick alla sina föreställningar. Alla knarkare är mytomaner, och deras tendens till att fantisera tilltar och utvecklas i takt med att de förlorar kontakten med verkligheten. Naturligtvis kan ingen bevisa att Madame Blavatskys fantastiska utsagor om Atlantis, Mu, Lemuria och andra hypotetiska civilisationer från för mer än 20 eller 100,000-tals år sedan är ren lögn och dikt och bara myter, det kan mycket väl hända att de har funnits, men saken är den, att hon är fullständigt renons på bevis. Hon har inte ett enda vetenskapligt faktum som bevis för sina hypoteser, och ändå presenterar hon dem lika tvärsäkert som om allt var lika klart bevisat som pyramidernas existens. Det finns ingen esoterisk vetenskap. Det finns bara esoteriskt flummeri.

En annan av esoterikernas stora profeter säger de att var Pythagoras. Vem var då Pythagoras? En filosof för mer än 2500 år sedan och mycket framstående som sådan, ett matematiskt geni som spekulerade i själavandring. Det är allt man vet om honom. Han har inte lämnat en enda skrift efter sig. Ändå påstår esoterikerna tvärsäkert att det var Pythagoras som instiftade esoteriken och att han redan behärskade hela systemet och hela den esoteriska kunskapen, som sedan praktiskt taget ingen mer hade mellan Platon och Madame Blavatsky förrän hon plötsligt upptäckte på telepatisk väg att han hade haft den och egentligen ingen annan. Vad har de för bevis för sådana utsagor? Inte ett enda.

Och samtidigt gör dessa esoteriker anspråk på att kunna tvärsäkert hävda att Jesus aldrig har funnits och att hela Gamla Testamentet bara är en sagobok. Redan Poul Bjerre på sin tid propsade på att hela den kristna kyrkan borde skrotas då den ändå bara var bluff och båg, som om han var en annan ny och bättre Martin Luther. Vad är det för mening med sådana rent destruktiva infall? Enligt min uppfattning ägnar sig esoterikerna åt krampaktiga försök att skrota Bibeln och kristendomen just för att där finns allt det som de själva saknar: historisk underbyggnad, konkreta fakta, uråldriga kontinuerliga traditioner, en egen kultur och rentav en Gud. Jag har aldrig mött en esoteriker som förklarar sig tro på Gud.

Och vad är det för människor som i allmänhet ägnar sig åt esoterik? De är i allmänhet välbeställda, rika och lata goddagspiltar och blåstrumpor från socialgrupp ett. Inga esoteriker har kommit från folkets breda massa, från sådana bottenskikt som framfödde en Charlie Chaplin, en Christopher Marlowe (enligt mig författaren till alla Shakespeareverk), en Anton Tjechov, en Bach, Beethoven eller Brahms, en Fröding eller Strindberg, en Homeros eller Sokrates. För mig framstår de flesta esoteriker som hopplöst inbiliska snobbar, som använder så kallad esoterik som medel för att förhäva sig själva av renaste fåfänga.

Och man kan inte bara stryka ett streck över hela Bibeln, som de vill göra. Bibeln, med både gamla och nya testamenten och apokryfer och talmudskrifter och kabbalamysterier utan tal, är en levande kulturtradition, som inte kan skrotas utan att detta skulle innebära en ensidigt kulturfientlig handling. Bibeln är inte bara sagor. Dess berättelser är lärorika och ovärderliga som mänskliga dokument, och de flesta av dem dokumenterar en historisk verklighet som inte kan förnekas utan vidare och utan något enda bevis för att den är lögn. Kung David och Salomo kan inte fuskas bort utan vidare som om de aldrig hade funnits av esoterikerna. Och även om allting verkligen bara skulle vara myter så kan man heller inte angripa dem som myter, ty hela mänsklighetens kultur bygger bara på myter, varigenom våra myter är det heligaste och ovärderligaste vi har.

Men det starkaste argumentet mot esoterikerna är att de inte har en enda martyr. Efter andra världskriget har judendomen 6 miljoner färskare martyrer, och de 1,2 miljonerna mördade tibetaner efter 1950 är ännu färskare. (Låt oss heller aldrig glömma de 1,5 miljoner av turkiska muslimer mördade kristna armenierna under första världskriget.) Därför är judendomen och buddhismen idag världens två mest levande och intressanta religioner, ty mördandet av folk utan vettig anledning för deras religions, ras eller åsikters skull är något oerhört och ett brott mot den innersta mänskliga principen, som berör hela mänskligheten och som den måste reagera emot. Kristendomens hela historia är skriven i blod av dess martyrer ända fram till Giordano Bruno, och även hinduismen har sina martyrer, främst den oförnekliga väsentlige Shankara. Men esoterikerna har inte en enda.

Världen behöver inga nya religioner. Det enda den behöver i religionsväg är att ständigt damma av och städa upp de gamla, ty de samlar damm och skräp som ingen i längden orkar med. De fem världsreligionerna är som stora ständigt öppna hem för mänskligheten, men eftersom denna ständigt trampar in i dem kommer det in mycket skräp, som ständigt måste rensas ut.

Till och med islam var redan egentligen onödig som ny religion. Både buddhismen, kristendomen, hinduismen och judendomen klarade sig minsann bättre utan islam. Och islam har totalt missuppfattat meningen med martyrer. För dem är martyrskap lika med frivilligt självmord, vilket är att förvandla meningen med martyrskapet till dess motsats. Lika litet som någon självmördare någonsin kommer att få något positivt eftermäle för att han förrått den heligaste av alla saker, nämligen livet självt, kommer någon muslimsk kamikazepilot i det heliga kriget för Allahs ofelbara sak någonsin att få det av historien.

Mot judendomens och buddhismens universella martyrium framstår därmed esoterikerna mest som misslyckade klåpare. De har inte kommit med någonting nytt, och det enda värdefulla i deras filosofier (främst Madame Blavatskys och de andra teosofernas) är vad de ärvt från buddhismen och hinduismen och försökt lansera i nya kläder, som om de då kunde vänta sig något annat av mänskligheten än att bli avklädda in på bara skinnet, vilket mänskligheten alltid med förkärlek ägnat sig åt i alla tider beträffande alla sina religioner."

Johannes hade alltså inte mycket mer än noll till övers för esoterikerna. Vi hade passerat två kaféer upp till Triund som hade varit stängda, och oddsen var emot oss, ty det var ju Diwali. Men uppe vid Triund var det öppet och flera sällskap församlade.

Ännu högre upp ovan trädgränsen hade även *the Snow Line Café* öppet, men där uppe var det som vanligt bara dimma och moln. Ett tibetanskt sällskap på två munkar och två nunnor hade picknick i det gröna ovanför *Snow Line Café*, och vi inbjöds att delta i festen och bjöds på allt vad de hade: äpplen, aprikoser, kakor, apelsinjuice och vad som helst.

Vi gick alltså från fest till fest där uppe och nådde slutligen toppen. Johannes hade klarat klättringen på 1500 meter bra trots sitt uttröttade tillstånd, och själv kunde jag även bara klaga på molnen.

Vi hade gått upp halv 9 och kom tillbaka ner klockan 4. Då började Diwalifestligheterna på allvar med sprakande bomber överallt. Diwali är ljusets högtid och firas i tre dagar. Efter Diwali börjar vintersäsongen, och då faller alla hotellpriser med hälften. Har man då även tur med vädret är det den bästa säsongen för indiska äventyr.

(forts. i nästa nummer.)

Kommentar till Johannes kritik av esoteriken: Den bör ses mot bakgrunden av hans stränga grekisk-ortodoxa skolning. Det intressantaste med hans kritik är kanske hans kriterium på en religions trovärdighet och moraliska kraft, som han mäter i antalet martyrer, så att judendomen då kommer främst följd av den tibetanska buddhismen, som idag har omkring 14 miljoner anhängare över hela världen.

Den omöjliga resan till Leh, del 18 : Konklusion.

Det var egentligen ingenting att diskutera. Johannes och jag var helt överens. Med största sannolikhet hade Jesus under ett antal år i tjugooårsåldern studerat buddhismen i Sarnath vid Benares och kanske redan då även besökt det då helt buddhistiska Kashmir, för att sedan inleda sitt värv i Israel sannolikt vid 29 års ålder för att fullborda detta inom 3-4 år. Hans stora mission bör sannolikt ses som alla tiders största teaterprestation. Han utgav sig för att vara Messias, och genom att genomföra denna rollprestation med allt vad det innebar inklusive den skenbara döden på korset med den mest genomgripliga konsekvens utan någon enda blotta lyckades han med sitt projekt. Han gav Israel en riktig Messias och en genom martyrdöden fullständigt oantastlig sådan, så att varenda Messiasprofetia i Gamla Testamentet kunde anses som fullbordad, och så att det sedan inte kunde vara något snack om saken. Han gjorde världens största rollspel till verklighet, och därmed hade han som son av kung Davids hus uppfyllt sin personliga plikt mot sitt fädernesland och eget folk Israel.

Hans återhämtning efter lidandet på korset måste ha tagit årtal, men troligen återhämtade han sig helt under esséernas kunniga intensivvård för att sedan troligen återvända till Indien och Kashmir för att slutligen dö i Kashmir.

Detta var både min och Johannes bild av saken. Vi kunde inte bli mer överens.

"Jag är särskilt glad åt att du kom till Bandipur. Det området har varit stängt för utlänningar i tio år ända tills nu, och nu kanske de nya oroligheterna tvingar det att stänga igen. Pakistan lär ha bråkat även vid Punjab. Precis samma upplevelser som du hade där, med att känna igen dig som vid Gennesaret, hade jag för femton år sedan, och det övertygade mig mer än något annat om Jesus närvaro i Kashmir. Men hur förmedlar man en sådan oerhörd upplevelse till vanligt folk? De kan ju aldrig förstå vad man talar om om de inte själva varit vid både Gennesaret och Wular Lake. En sådan upplevelse och övertygelse måste tyvärr vara enbart begränsad till de få företagsamma, som bekvämar sig till att resa till båda sjöarna. Hur många är det i hela kristenheten? Kanske ett dussin - knappast mer.

Genom din oerhörda resa i Kashmir utan ekonomi, under oerhörda påfrestningar och även strapatser och lidanden har du fått en klar bild av sambandet mellan

buddhism och kristendom, och om du kan formulera dina iakttagelser på ett klart och överskådligt sätt kan denna din resa mycket väl framstå som din viktigaste. Jag hade ingen del i den. Jag gav dig ingen information i förhand, utan allt fick du ta reda på alldeles själv, och du gjorde det. Om du hade vetat om Kashmir före resan vad du vet nu - hade du då rest?"

Jag måste medge, att jag varit ytterst dåligt påläst. Om jag känt till i förväg att passen i Zanskar var stängda till juli och att vägen över Zoji La i regel aldrig öppnade före juni, så hade jag nog inte rest.

"Din okunnighet var alltså din lycka.

Och jag är särskilt glad och tacksam att du besvarade dig att komma förbi Dharamsala på återvägen. Det hade säkert varit bekvämare för dig att stanna några dagar extra i Srinagar. Hade du gjort det hade jag förstått det."

Jag chockerades av detta. Vi hade ju kommit överens om att vi skulle ses i Dharamsala efter resan. Mitt ord hade jag aldrig kunnat bryta.

Vi gick upp förbi Triund denna gång. Vi startade klockan 8, och inte ett moln var på himmelen. Efter två timmar var vi uppe vid Triund, och efter en timme till nådde vi "the Snow Line Café". Därifrån var det kort till toppen.

"Snow Line Café" sköts sedan fem år av en bergsman som lever här uppe från april till november och njuter av det. Han talar dålig engelska.

När vi satt där och njöt av hans te kom det sex tibetanska unga män ner från toppen. De hade precis gjort en pujaceremoni där och hängt upp sina vindhästar och skulle nu fortsätta över till glaciären.

Det var ett nöje att se Johannes prata iväg på tibetanska med dem. Han tycktes vara känd av dem, och jag förstod att han för dem berättade om mina eskapader i Ladakh och Kashmir. De gav ofta luft åt beundrande utrop av förvåning.

Detta var som en idealisk slutvinjett på hela resan: en bild av framtiden, sex livsglada och företagsamma tibetanska unga män, uppfostrade i McLeod Ganj, välutbildade och positiva, och Johannes och jag som en levande länk mellan dem och Tibet, som de aldrig ännu fått se, och Johannes umgåendes med dem på flytande tibetanska. Jag stod utanför men var tacksam som åskådare.

Hur skall man då summera Kashmir? Det är något helt annat än Indien. Jag kom dit full av erfarenheter av Indien och trodde det skulle räcka, men de räckte ingenstans.

Om Indien är stort är Kashmir ännu större. Om Indien är farligt är Kashmir dubbelt så farligt. Om man i Indien överallt måste se upp med ekonomiska lurendrejare gäller det i dubbel måtto i Kashmir. Och om människor är vänliga i Indien är de dubbelt så vänliga i Kashmir.

Alla resebolag avråder turister från att besöka Kashmir på grund av de ekonomiska riskerna och den ytterst instabila politiska situationen. Kashmir är i ett kroniskt tillstånd av inbördeskrig. Det kan verka lugnt på ytan, ibland kan läget vara under kontroll, men vad som helst kan när som helst hända och händer när som helst. Detta är den enda regel som gäller. Jag kan inte heller rekommendera någon att resa till Kashmir. Det är något man måste göra helt på egen risk.

Endast vissa kan jag råda till att besöka Kashmir. Alla de som är trötta på Indien, som tycker att Indien är för tråkigt, som tycker att det aldrig händer något i Indien, och som vill ha mer dramatik än vad hela Indien kan ha att erbjuda - alla sådana har något att hämta i Kashmir, och de kommer att trivas där, vad de än råkar ut för.

(definitiv avslutning i nästa nummer.)

Nya vägar i Indien, del 23 : Fest i Nepal.

Resan till Kathmandu var bara på 24 timmar i buss men ändå svårare än resan till Shillong på grund av kylan. Alla satt i nattbussen och frös, ty åtskilliga fönster gick inte att stänga. För första gången efter Kumaon fick jag sätta på mig strumpor. Ändå satt man och huttrade hela natten, och sömnen saboterades dessutom av andra pittoreska detaljer i bussen som det faktum att sätenas ryggar kunde fällas ner, vilket ju var praktiskt och populärt, men när de fälldes ner måste de krossa eller sönderskava den bakomsittandes knän. Lyckligtvis var bussen aldrig full under natten, så att man kunde sprida ut sig en aning.

Ankomsten till Kathmandu i gryningen var som vanligt en höjdarkärl. Man vaknade vid sextiden och såg sig oroligt om efter milstolpar och väntade sig de vanliga nedslående nyheterna på 185 eller 170 kilometer kvar, men så möttes man av den glada överraskningen att det bara var 25 kilometer kvar. Man kunde knappast tro det. Men så började bussen arbeta sig uppåt, och snart började Nepals kanske vackraste berg Ganesh resa sig i norr. Därpå växte Langtangmassivet fram, och i öster blev bergen ännu högre och vitare, större och bredare. Så kom man över passet och väntade sig att få se Kathmandu, men allt vad man såg var en smogsoppa av gråaste och tjockaste slag. I denna smutsiga mjölk dök bussen ner, varpå det blev ännu råare och kallare. Jag erinrade mig att det var den 28 november och bara 24 dagar kvar till midvinter. Man såg ingenting av hela staden och ej heller när man med autorickshaw tog sig fram från busstationen till mitt Kathmanduhem *the Yak Restaurant & Lodge*, som väntade mig med ljuvlig värme, mitt finaste hotellrum hittills under resan (för 150 rupier) och någonsin hos Yak samt det bästa av allt: en varm dusch, resans andra efter Pemayangtse. Det var bara att njuta och tvätta av sig alla sårskorpor (av skavsår), myggbett, indiskt damm och smuts och ens skräckinjagande utseende med hår och skägg på ända och vilda ögon efter strapatserna. Man ser alltid ut som ett monster eller som en farlig dåre när man kommer fram efter en indisk resa.

När man väl såg ut som en människa igen kunde man med att visa sig på stan och uppträda hos Aeroflot. Jag ställde de eviga frågorna: var det möjligt att flyga från Kathmandu i stället för Delhi? Kunde jag flyga till Göteborg i stället för Stockholm? Några ändringar i tidtabellen? Svaret på samtliga frågor var nej. Jag fick min biljett bekräftad och var därmed dömd till att ta mig till Delhi per buss och tåg, vänta i Moskva ett dygn på flyget till Stockholm och därifrån ta mig med buss till Göteborg.

Därefter var jag ledig att ta kontakt med Shekhar. Det visade sig att hans stad Kirtipur (vid Patan, en av Kathmandus två stora förstäder,) just samma dag skulle drabbas av en sorts glädjefestival som fordrade att det dracks mycket chang, den förrådiska tibetanska alkoholdrycken som verkar helt menlös, varför man dricker mycket av den läskande vederkvickelsen, varefter effekterna uppträder med en snölavins obönhörlighet. Det var tydligen mitt öde. Redan när jag passerat passet för mitt inträde i Kathmandudalen hade jag mötts av det väldiga anslaget: *"Welcome to Kathmandu! Ruslan Vodka, the best of all spirits!"*

Kirtipur var verkligen besatt av festivalyra. Omkring i staden bars det två bärstolar med gudinnor omkring vilka det spelades mycket slamrig musik (med mest bara en massa cymbaler och trummor samt två domedagsbasuner) till vilket infernaliska oväsen det dansades rituella danser av enbart påstrukna män - de flesta mer eller mindre tandlösa gubbar. Chang bjöds omkring frikostigt, och alla drack, särskilt musikanterna och de dansande gubbarna, varpå det kvasimusikaliska oväsendet oavbrutet accelererade. Likväl var danserna ganska sirliga med mycket svepande handgester, och ingen rumlade omkring, utan de påstrukna gubbarna var snarare outtröttliga i sina pittoreska dansceremonier.

Samtidigt festades det hemma hos Shekhar. Hela släkten var inbjuden, och jag presenterades för allehanda avlägsna släktingar av mycket olika generationer, de flesta

tydligt relaterade till Shekhars svärmor. Medan vi festade och åt och drack chang, kaffe och te hinkvis berättade Shekhar om sin förunderliga resa till Sverige.

Han hade inbjudits av "Läs och Res" som bekostat halva hans resa, medan den andra hälften bekostades av tacksamma svenska klienter som haft honom som guide. Han flög med Aeroflot och fann maten ombord alldeles otroligt luxuös, så att han bara orkade med hälften. I Stockholm blev han sedan ytterst väl omhändertagen av tacksamma klienter i stafett under 25 dagar, varunder han fördes omkring till Norrtälje, Stockholms skärgård, ner till Kristianstad och Skånes södra östkust, Malmö, norrut till Göteborg och Smögen samt vidare till Vänersborg och Lidköping innan han återfördes till Stockholm. Vad som gjorde det största intrycket på honom var den svenska renligheten överallt. Det näst största intrycket var av hur väl organiserat Sverige var. (Jag berättade för honom om negern från Afrika som gästspelat i Sverige och där fann det roligaste av allt vara att bussens avgångstid var kl. 8.03 och att den faktiskt avgick precis 8.03, åt vilket Shekhar skrattade hjärtligt: han förstod negern precis.) Men det som Shekhar tyckt bäst om i Sverige var naturen. Den var så grön och frisk överallt med oändliga skogar och vattendrag, och renligheten i landet bidrog till att höja hans utomordentliga upplevelse av den nordiska naturen, fastän han var i Sverige mitt under Nordens kanske regnigaste sommar någonsin och det nästan regnade varje dag.

Kort sagt, Sverige hade varit hans livs reseupplevelse, och han hade bara mött vänlighet överallt. Men hur var det med ekonomin? Hade han inte funnit landet väl dyrt? Jo, det var det enda problemet. Han hade bara kunnat köpa en sak under hela resan, en liten leksak till sin son för 10 kronor.

Jag fick sova över hos honom, och följande dag, den första advent (29.11) fortsatte festivalen i grannbyn, vart vi gick för att se på. Det bars omkring bärstolar med gudinnor, det festades och dansades med slagorkester och domedagsbasuner (nästan stora som alphorn), det dracks chang och viftades med flaggor och plymer, folk var upplädda i alla världens grannaste färger, och stämningen var total. Det var nästan som att vara tillbaka vid Tarbochefestivalen kring Saka Dewa i maj '97 före kringvandringen av Kailash.

Tyvärr måste jag bryta upp vid middag för att ombesörja fortsättningen av min resa. Det gällde att skaffa biljett till Pokhara, inhandla diverse beställt bjäfs för goda vänner i Sverige (som jag velat ombesörja i Buddhagaya vilket nu inte längre var möjligt). Allt klarades av under eftermiddagen denna makalöst vackra festdag, då solen strålade från en klar himmel och man såg alla de snöklädda bergen omkring Kathmandu från Manaslu och ända bort mot Everestregionen.

Likväl kändes det vemodigt. Resan led mot sitt slut, och jag saknade mitt Darjeeling, Sikkim, som jag lärt mig älska denna gång, och Joanna, som jag inte visste om jag någonsin skulle få återse. Kvar av resan var bara Pokhara före den förödande hemresan.

(forts. i nästa nummer.)

Kloster och kluster i Ladakh, del 5: Söndag i Ladakh.

Efter gårdagens rekordpromenader mellan Sankara och Spituk på sammanlagt mer än 25 kilometer kändes det som en baggis att ta bussen till Thiksey och promenera hem därifrån.

Det ytterst väl organiserade klostret i Thiksey 2 mil från Leh gör om någonting i Ladakh samma överväldigande verkan som Potala i Lhasa och har nästan lika många trappor upp till huvuddelen. Men Thiksey är mycket äldre då det anlades redan på 1400-talet av en direkt elev till Tsongkapa, den stora Gelugpaordens instiftare, vilken orden ju Dalai Lama är högsta abbot för. Den lokala abbotten idag för Thikseyklostret heter Nawang Chamba Stanzin, är född 20 maj 1943 och alltså 57 år gammal och har rentav en plats i det indiska parlamentet. Hans vanliga beteckning är Thiksey Rinpoche.

Hans betydelse för restaureringen av Ladakhs kloster har varit oöverskådlig, och han har instiftat åtskilliga skolor och institut för högre buddhistiska studier. Själv fick han sin utbildning vid Drepung och Tashilumpo i Tibet.

Från Thiksey är det inte farligt långt att promenera till det nästan lika spektakulära klostret-palatset Shey, och man bör då avstå från landsvägen för att i stället använda sig av den lokala grusvägen närmare floden. Där är man helt i fred för all trafik och får bara med fryntliga bondhustrur och lekande (i mitt fall badande) barn att göra, och vägen går ända fram till Shey.

Större delen av det imposanta Sheykomplexet är ett lika förfallet slott som det i Leh, men där inne bland ruinerna finns även klosterlokaler samt bl.a. den största Buddhaskulpturen i hela Ladakh, fyra våningar hög, som är från 1633. Man kan utan någon större svårighet klättra upp till toppen av klostret och palatsets ruiner, men sedan är det då omöjligt att hitta ner igen; ty även denna byggnad följer Spitukklostrets omöjliga mönster av vilseledande labyrint. I Thiksey är det lätt att hitta, ty allting leder uppåt; men i Shey, om man lyckas ta sig ända upp, ställs man hopplöst inför det faktum, att ingången inte har någon utgång och uppgången ingen nedgång. Det är ett fenomen.

Därifrån är det inte heller långt till Choglamsar, och vägen dit är också mycket intressant, då klipporna ovanför floden företer nästan skulpturala formationer. Man kan fascinerat studera dem hur mycket som helst och få dem till de mest fantastiska djur- och människoskulpturer.

Choglamsar är berömt för sina många buddhistiska institut för högre studier. Där finns skolor och bibliotek och allt möjligt men inget spektakulärt kloster av Sheys och Thikseys rangordning. Samhället är utspritt, och det tar lång tid att gå igenom hela byn. På vägen återfinns talrika frestelser i form av de mest charmerande och oemotståndliga restauranger och tehus.

Promenadvägen från Choglamsar till Leh är inte att rekommendera. Det är en enda lång mördande uppförsbacke med hård trafik och steril ökenomgivning. Lyckligtvis fick jag skjuts den värsta biten av en truckförare, som bjöd mig på obegränsade mängder vatten. Sålunda kom man fram till Leh helt förfriskad och som en ny människa.

Nästa dag var det dags för Stakna och Matho mellan Thiksey och Hemis. Halv tio bar det av, och man hade en otrolig tur med vädret hela dagen. Det regnade över bergen, ibland kunde det se riktigt hotfullt ut, men det regnade bara runt omkring. I norr sken solen, och Ladakhlandskapet hade aldrig tett sig vackrare för mina ögon. Klostret Stakna på en klippa vid Indusfloden är berömt för att vara begåvat med de vackraste Ladakhutsikterna, och när man fick ta del av dem var det bara att tuga och samtycka. Liksom Thiksey är klostret exemplariskt väl hållet, den gamla samlingsalen är utomordentligt vacker och har den rätta tibetanska stämningen, och dessutom finns där helt ny kapell av vilka åtminstone ett var en klar sevärdhet.

Byn nedanför Stakna verkade mycket liten och primitiv, så jag passade på att försiktigt fråga min vägledande munk om det alls var möjligt att få en kopp te i byn. Han pekade genast ut åt mig ett särskilt hus mitt i byn som faktiskt såg ut som om det kunde ha en sorts servering. När jag lämnade det vackra klostret begav jag mig dit.

Aldrig någonsin har jag blivit bättre mottagen som främling i ett främmande hus. De gav mig inte bara te utan till och med flera omgångar smörte, och de ville inte ha betalt för det. Jag var ju både främling och gäst. Det var en stor familj i ett stort hus, den äldsta systemen hade barn, och de yngre syskonen, en bror och en syster, var ungdomar som talade förvånansvärt bra engelska. Jag frågade senare var de hade lärt sig den, och de hade faktiskt lärt sig den själva i skolan. Ändå är engelska mycket svårt för tibetaner att lära sig, då både vokalljud och konsonantljud skiljer sig totalt; och denna familj var helt ladakhi-tibetansk. Jag njöt av deras goda te och sällskap och kunde sedan styrkt till kropp och själ bege mig ut på vad som skulle bli ett smärre Golgata.

Vägen upp till klostret Matho från Stakna var obefintlig. Visserligen fanns det en väg någonstans, men den var omöjlig att hitta. Man försökte satsa på någonting som såg ut som en väg långt borta och högt upp, men för att nå dit måste man ta sig genom tistel- och törnsnärsängar omväxlande med gytjtjiga träsk. När man kom fram till det som man hade trott att kunde vara en väg visade det sig vara en oöverkomlig kanal. Sent omsider fann man en bro över denna och tycktes då verkligen ha kommit på rätt väg, men denna väg ledde omsider rakt in i en rysk fårfarm utan utvägar. Några barn lyckades till slut öppna en bakgrund åt mig med mycket bortvältrande av stenar, öppnande av tillkrånglade ståltrådskomplekxkrokar och bortböjande av taggtråd. Sedan var jag fri att fortsätta pulsa fram genom gytjtjeträsk och tistelsnår mot det synbarligen ständigt mera avlägsna klostret.

När man äntligen stod inför det visade sig min guidebok ha fel på en punkt men rätt på en annan. Guideboken skrev tvärsäkert, att promenaden från Stakna till Matho tog en timme, vilket var helt fel, då författaren till boken tydligen aldrig försökt begå den promenaden själv. Vidare skrev guideboken att klättringen upp till klostret var vida besvärligare än den upp till Thiksey. Det stämde.

Men väl upp fick man sin belöning trots att inte en enda munk var hemma som kunde öppna ett enda tempelrum åt mig. Man fick nöja sig med utsikten, som inte stod långt efter Staknas. Från Mathos klostertak ser man ända till Leh - det måste vara mer än 30 kilometer - och hela Indusdalen med alla de måleriska bergen runt omkring. Guideboken kallar det ett månlandskap i stället för ett landskap. För mig var det lika vackert som omgivningarna kring Kailas.

Detta kloster skiljer sig från de flesta Ladakhkloster genom att det tillhör Sakyaorden, och dess klostergård är den vackraste jag har sett i något tibetanskt kloster. Matho Gompa ser obetydligt ut på avstånd, men när man står inför det tornar det upp sig värre än Thiksey. Liksom både Thiksey och Stakna är det även exemplariskt väl hållet.

Återstod återfärden. Förgäves försökte jag finna en användbar väg tillbaka och fann mig bara hänvisad till samma gytjtjepölar, samma tistelskogor, samma eländiga oforcerbara kanal och samma i grönskan väl dolda träsk med samma bottenlösa fallgropar. Man blev gytjtjig över alla kläder, sandalerna gick sönder, solen stekte, och man kom aldrig fram. Jag fann mig så illa tvungen att söka skydd hos samma underbara familj igen som tagit hand om mig före strapatserna.

Det visade sig att de hade bjudit hela byn på fest och mat och bankett. Det var tydligen en alldeles särskild byfestival på gång just denna dag, ty alla var festklädda. Jag fick genast ett präktigt mål mat i handen och därtill obegränsade mängder vatten och te av alla de slag, medan den stora byfestivalen höll i gång för fullt med de vackraste tänkbara folkdräkter, de skönaste tänkbara damer i parader överallt och den godaste tänkbara mat utan ände.

Familjen tog översvallande väl emot mig och bjöd mig på allt tänkbart överflöd utom tårta. Var jag glad för det. Det var mer än bara plåster på såren efter Mathostrapatserna. Det var som inblickar i själva paradiset. Det kändes som om man hade haft den otroliga turen att komma till rätt plats i rätt ögonblick på den festligaste dagen under hela året, när alla var som gladast och godast. Jag skildes inte från mitt värdfolk utan att vi hade bytt adresser, så det lär dessutom bli en fortsättning.

Inga bussar stannade i Stakna på väg till Leh. Jag fick promenera med min trasiga sandal till Thiksey och ta bussen där. Icke desto mindre kom det en buss på vägen och plockade upp mig. Detta var förvisso en lyckodag och på alla sätt en välsignad söndag. Dagens upplevelser hade varit så överväldigande goda att det nästan kändes som om höjdpunkten av resan redan hade nåtts - det kunde inte bli bättre.

Åtminstone förleddes man till att tro så.

(forts. i nästa nummer.)

Doktor Sun utfärdar en varning.

Låt er inte luras. Kina menar aldrig vad hon säger, och det enda hon säger är en formel av lögner ämnade att dölja hennes verkliga avsikter. Hon invaderade Tibet 1950 i den enda avsikten att ta hand om hennes bergsrikedomar utan att ha den minsta tanke till övers för det tibetanska folket. Sedan den framgångsrika ockupationen av Tibet 1950 har Kina konstant genomfört alla sina planer, rövat alla rikedomar i Tibet, undertryckt tibetanerna och gradvis tagit över landet mer och mer med den målinriktningen att ha alla tibetaner utrotade eller steriliserade och den tibetanska buddhismen bara bevarad som medel till att lura turister med. Sedan 1950 har kineserna bara pratat snällt om tibetanerna och deras religion och hävdade, att vad de gjorde var enbart för tibetanernas egen välfärd, predikat tolerans och frihet, medan de i verkligheten har praktiserat folkmord ända sedan 1956, som de aldrig har dämpat eller saktat ner utom tillfälligt och endast för att senare trappa upp det igen och öka förtrycket. Kina har alltid haft bara en politik i Tibet: att slå sönder och överta. Det var inte en vacker politik, varför de alltid bemödat sig om att maskera den bakom lögner och ursäkter.

I själva verket är kineserna skräckslagna, ty de vet att de håller på att tappa greppet. Eller gäller det bara de kinesiska kommunisterna, då majoriteten av folket är oskyldigt och inte vet vad det härskande partiet håller på med? Men hela det kinesiska folket är medskyldigt till vad deras regim gör, eftersom de lyder regimen.

Ett särskilt karaktärsdrag har dominerat varenda kommunistregim i världen ända sedan Lenin, genom Stalin och Mao, genom Pol Pot och Milosevic. Det karaktärsdraget är renodlad ondskas. De har alla varit fullt medvetna om sin ondskas, de har praktiserat ren ondskas och varit fullt medvetna om allt det onda de har gjort. När Stalin, Mao, Pol Pot och Milosevic genomförde sina folkmord var de fullt medvetna om vad de gjorde, och det är även de kinesiska kommunisterna. När de talar om fred, hävdar sin generositet, pekar på sina framsteg, predikar mänskliga rättigheter och talar om sin välgörenhet har de bara mord i tankarna. Så låt er inte luras, som de ryska bönderna av Lenin och Stalin, som de kinesiska bönderna av Mao, som hela världen av Pol Pot och Milosevic, och som judarna av nazismen och Hitler. Det är viktigare att överleva än att lyssna till politiker, ta dem på allvar och tro dem. De misstar sig alltid medan endast individuellt tänkande leder rätt.

Kina hävdar att de har härskat över Tibet i 700 år och att de bara återtagit sin egen egendom. Men före det besegrade Tibet Kina med det resultatet att Tibet och Kina träffade en överenskommelse för alla tider som gick ut på att de skulle lämna varandra i fred. Men Kina har alltid brutit alla sina avtal och försökt omskriva och förfalska historien, eftersom kinesiska regeringar aldrig har haft någonting annat att stödja sig på än lögner.

Och hur var det med de 6000 kloster och tempel som Kina lade i aska tillsammans med 60% av alla böcker på det tibetanska språket? Hur var det med de 1,2 miljoner tibetaner, en femtedel av hela den tibetanska befolkningen, som kineserna mördade med berätt mod? Där har ni historia som aldrig får glömmas.

Känn igen ondskan när du ser den, ty annars kan du aldrig skydda dig mot den.

(Doktor Sun är aktivt engagerad i olika rörelser för frihet och demokrati i Kina, som exempelvis den förbjudna fackföreningsrörelsen, Falun Gong-rörelsen, alla förtryckta kristna och buddhister och den tilltagande oron och missnöjet bland alla Kinas förfördelade bönder.)

Jul 2000.

Buddha utgår denna gång i brist på utrymme men återkommer nästa gång.

Göteborg den 25 januari 2001.